

BESZÁMOLÓK SZEMLÉK REFERÁTUMOK

Az UNESCO stratégiája az információs rendszerek és szolgáltatások fejlesztése területén

Az információ és az információforrásokhoz való hozzáférés tekintetében jelentős változások következtek be az utóbbi néhány évben. Ezek azt tükrözik, hogy az országok egész sora tért át a társadalom demokratikus, a gazdaság piaciorientált fejlesztésére, széles körben előtérbe került a környezetvédelem, az emberi és természetes erőforrásokkal való hatékonyabb gazdálkodás kérdése. Az UNESCO Általános Információs Programjának (francia betűszóval: PGI) az a feladata, hogy a nemzetközi együttműködés eszközeivel mozgósítsa elő az információ demokratizálását, más szóval segítse elő, hogy a felhalmozott ismeretek mindenki számára hozzáférhetővé váljanak, és elősegítsék a világméretű problémák megoldását.

A könyvtárak, levéltárak és információs szolgáltatók, amelyek hagyományosan az ismeretek terjesztését és a kutatásokat, valamint a döntések előkészítését szolgálják, a megváltozott társadalmi, gazdasági, politikai környezethez kell, hogy alkalmazkodjanak. Ez vonatkozik mind a funkcióikra, mind működési módjukra.

A STRATÉGIA FŐ JELLEMZŐI

Az UNESCO által az információ területén folytatott tevékenység stratégiája a fentieket tükrözve misszióorientált, és problémák megoldására irányul. A munka fő iránya az információs infrastruktúra fejlesztésének, a szabványosításnak, valamint a szakemberek képzésének támogatása.

Tekintettel arra, hogy az UNESCO felelőssége elsősorban az oktatás, a humán erőforrások fejlesztése, a környezetgazdálkodás és a világ kulturális örökségének védelme területeire irányul, az információs tevékenységeknek is elsősorban e prioritásokhoz kell kap-

csolódniuk, arra törekedve, hogy a fenti területeken folytatott munkának mindig legyen egy jelentős információs komponense.

A PGI egyrészt egy szervezeti egység, másrészt pedig keret, cselekvési program az információ fejlesztésének szolgálatában. Mivel nem információs központról van szó, az információs szolgálat nem szerepel a feladatai között. Arra irányul, hogy

- ▶ előmozdítsa az információ területén a nemzetközi együttműködést;
- ▶ segítse a nemzeti és regionális információs infrastruktúra fejlesztését;
- ▶ támogassa a tagországokat abban, hogy megszerezzék azokat a technikai eszközöket és módszereket, amelyek szükségesek az információk generalálásához, cseréjéhez és eredményes hasznosításához.

Hangsúlyozni kell, hogy az UNESCO nem finanszírozó szerv: bár szerény korlátok között, és főleg a legelmaradottabb országoknak, pénzügyi és tanácsadói, berendezésvásárlási, ösztöndíj formájában megjelenő támogatást nyújt, a segítségnyújtási tevékenységek helyét a pénzügyi eszközök állandó szűkülésével mindinkább a társulások előmozdítása, intellektuális fórum biztosítása veszi át. Az UNESCO-tagállamok befizetéseiből adódó költségvetést katalizáló, normatív, hálózatépítési tevékenységekre kell fordítani, és egyre fontosabbá válnak a diagnosztikai, stratégiai dokumentumok készítéseire irányuló erőfeszítések az egyes országok és régiók, illetve szektorok tekintetében.

A STRATÉGIA NÉGY FŐ IRÁNYA

A PGI stratégiáját 10 éves időszakra dolgozta ki. E stratégia 4 egyenlő fontosságú missziót hivatott szolgálni:

- a világ emlékezetének (memóriájának) megőrzése;
- információ az oktatás, tanulás és tudományos kutatás szolgálatában;
- információ a humán erőforrások fejlesztése szolgálatában;
- információ a környezetgazdálkodás szolgálatában.

A világ memóriájának megőrzése (Memoria Mundi)

Sajnálatos tény, hogy a pótolhatatlan könyvtári és levéltári gyűjtemények természetes és háborús okokból folyamatosan pusztulnak. A meglévő anyag jelentős része olyan rossz állapotban van, hogy bármikor teljesen tönkremehet. Ily módon az emberiség kulturális örökségének egy része örökre elvesz. Az írásban rögzített anyagokon túl fokozottan veszélyeztetve vannak a szájhagyományok és az audiovizuális anyagok is.

A globális memória másik alapvető eleme az az információ, amely a kormányzati szervek és magánintézmények hatékony szervezéséhez, vezetéséhez és működéséhez szükséges; e szempontból fokozott figyelmet kell fordítani a múltban hozott döntésekre, tervek és tevékenységekre vonatkozó dokumentumok megőrzésére.

A fentiek alapján sürgős feladat az erők mozgósítása a világ különböző formákban jelentkező memóriájának megőrzésére. Az UNESCO információs stratégiája ezért e területen arra irányul, hogy

- folyamatos kampányt szervezzen megfelelő formában (pl. kiállítások útján) a világ közvéleményének tájékoztatására, és annak érdekében, hogy mozgósítani lehessen a kormányzati szerveket, magánvállalkozásokat, szakmai szervezeteket és a nagyközönséget a problémák megoldására;
- olyan irányelveket, szabványokat dolgozzon ki, amelyek elősegíthetik a gyűjtemények megőrzését és a bennük rejlő információk hasznosítását;
- előmozdítsa képszerű és szöveges adatbázisok létrehozatalát, amelyek a megfelelő bibliográfiai adatbázisokra támaszkodva lehetővé teszik az állampolgárok számára, hogy ésszerű időn belül, elfogadható költséggel megtalálhassák és használhassák az ország rögzített örökségének számukra szükséges elemeit;
- segítse a meglévő jogi eszközök adaptálását és új jogi eszközök kidolgozását nemzeti és nemzetközi szinten a könyvtári és levéltári értékek védelmére és a hozzáférés szabályozására, valamint az információs technológiák alkalmazására vonatkozóan.

Információ az oktatás, tanulás és tudományos kutatás szolgálatában

A könyvtárak, levéltárak és információs szolgáltatások fontos szerepet játszanak az oktatási intézmények szolgálatában. Ez a szerep kiterjed az analfabetizmus

felszámolásától kezdve a szakmai képzés, különösen a felsőoktatás információs háttérének megteremtéséig az oktatás valamennyi formájára és szintjére. A megfelelő könyvtáraknak döntő feladataik vannak a kutatás és fejlesztés háttérének megteremtésében csakúgy, mint az emberi jogok védelmében vagy a demokráciára, békére való nevelésben. Az UNESCO információs stratégiája ezért e területen arra irányul, hogy

- előmozdítsa a könyvtári, levéltári, információs intézmények, valamint az információs szolgáltatások fejlesztését oly módon, hogy azok a tanulási folyamatokat és a problémák megoldását szolgáló oktatási központokká váljanak;
- ösztönözze a könyvtárakat, levéltárakat és információs intézményeket a folyamatos képzésben, tovább- és átképzésben, levelező és „nyitott egyetemi” képzésben való aktív részvételre.

Információ a humán erőforrások fejlesztése szolgálatában

A humán erőforrások fejlesztése kiterjed a technikai, gazdasági ismeretek átadásán túl az etikai és kulturális értékek átadására is. Olyan tevékenység, amely bővíti az emberek ismereteit és választási lehetőségeit, különös tekintettel az élet minőségével és az emberi jogokkal kapcsolatos kérdésekre. Mindehhez alapfeltétel, hogy megfelelő és naprakész információ álljon az állampolgárok teljes köre rendelkezésére a fenti témakörökben. A könyvtárak, levéltárak és információs szolgáltatások fel kell, hogy készüljenek ezen igények kielégítésére.

Az UNESCO információs stratégiáját a fentiek tekintetében az jellemzi, hogy

- a nemzeti és nemzetközi szervezeteket ösztönözni kívánja a döntések megalapozását szolgáló információ fejlesztésére;
- a szükséges információk kezelésének és cseréjének előmozdítása érdekében módszertani irányelvek kidolgozásával, szoftver interfészek megvalósításával, ill. az ilyen célú erőfeszítések támogatásával segítséget nyújtson;
- speciálisan fejlesztési célú információs és döntéshozó rendszerek létrehozatalával támogatni kívánja a kormányzati szerveket és vállalatokat egyaránt;
- a maga eszközeivel támogatja az információs szolgáltatások területén erős magánszektor kialakulását.

Információ a környezetgazdálkodás szolgálatában

Az emberiség számára jelenleg az egyik legnagyobb megoldásra váró probléma a környezet védelme, különös tekintettel a föld, levegő, víz védelmére. A melegház-effektus és a klimatikus változások sürgőssé teszik megfelelő technikai és gazdasági, ill.

politikai intézkedések megtételét. Ezeket megfelelő információs rendszerrel kell alátámasztani.

Az UNESCO információs stratégiája e vonatkozásban arra irányul, hogy

- ▶ előmozdítsa a környezetgazdálkodást támogató nemzeti és nemzetközi adatbázisok létrehozatalát, és olyan speciális információs rendszerek kialakítását, amelyek vészhelyzetben riasztanak, krízis szituációban segítik a döntéshozókat;
- ▶ támogassa a környezetgazdálkodás területén a nemzetközi és világméretű adatcsere-hálózatok kialakítását és hasznosítását.

A MEGVALÓSÍTÁS ESZKÖZEI

Az UNESCO a stratégia megvalósítása érdekében a tagországok rendelkezésére bocsátja évtizedek során felgyűlt tapasztalatait és kapcsolati rendszerét.

Tekintettel saját pénzügyi forrásainak rendkívül korlátozott voltára, mindent megtesz költségvetésen kívüli: kormányzati és magánforrások mozgósítása érdekében. Előmozdítja a partneri és együttműködési, közös vállalkozási kapcsolatok kialakítását és erősítését. Nagy figyelmet fordít az ipar, a kutatás és az oktatás közötti kapcsolatok erősítésére. Részt vesz nemzeti és szubregionális, regionális, ill. szektorális stratégiák kidolgozásában, összehangolásában.

Mindezek során interdiszciplináris megközelítést alkalmaz, különös tekintettel a számítástechnika és kommunikációs technika eszközeinek felhasználására.

Vásárhelyi Pál

(Budapesti Műszaki Egyetem, Könyvtár és Tájékoztatási Központ)

Magyar Könyvtári és Dokumentációs Szabványosítási Műszaki Bizottság

A jól működő piacgazdaságokban alapvető követelmény a megfelelően működő műszaki szabályozási rendszer, amelynek meghatározó eszköze a szabvány. A hazánkban jelenleg funkcionáló műszaki szabályozási rendszer jelentősen eltér a fejlett nyugati országokétól.

Az 1993. január elsejétől létrejött egységes európai piac követelményeihez való alkalmazkodás megköveteli, hogy műszaki szabályozási rendszerünk megfeleljen az EK-tagországok által alkalmazott rendszernek.

Az elmúlt évtizedekben Magyarországon a műszaki szabályozás központi irányításos rendszere működött. Így a még ma is érvényben lévő 78/1988. sz. szabványosításról szóló MT-rendelet a szabványok kötelező alkalmazását írja elő, továbbá az állami szabványkiadás kétszintű, amelynek értelmében az országos szabványokat a Magyar Szabványügyi Hivatal, az ágazati szabványokat pedig a minisztériumok léptetik hatályba.

Az EK tagországaiban viszont a szabványok alkalmazása önkéntes, a szabványkiadás egyszintű, bár természetesen létezik szakmai szabványosítás, de nem a nemzeti szabványosítás keretei között.

Mivel Magyarország 1992-ben az EK társult tagja lett, és reméljük, hogy idővel az EK tagjává válik, az erre való felkészülés érdekében szakítani kell a korábbi magyar szabványosítási gyakorlattal. Közeledni kell a nyugat-európai országok gyakorlatához, hiszen ez elősegítheti az EK-hoz való csatlakozásunkat, ami a szabványosítás területén azt jelenti, hogy az Európai Szabványokat (EN), amelyeket az Európai Szabványügyi Bizottság (CEN) és az Európai Elektrotechni-

kai Szabványügyi Bizottság (CENELEC) dolgoz ki, folyamatosan bevezetjük magyar nemzeti szabványként. Jelenleg könyvtári témájú EN-szabvány nincs.

A fenti cél érdekében 1990 decemberében jóváhagyták a 3495/90. számú kormányhatározatot, amely megszabja a nemzeti szabványosítás továbbfejlesztésének alapvető feladatait. A feladatok közül ezúttal kettőről adunk tájékoztatást, amelyből az elsőre vonatkozóan a szabványokat is gyűjtő könyvtáraknak már feltehetően gyakorlati tapasztalatuk is van.

1993-ban megvalósult az egyszintű szabványkiadás (a könyvtári szabványok területén korábban is csak országos szabványok jelentek meg), de az iparban MSZ-05, -06 stb. azonosító jelzetű ágazati szabványok helyett napjainkban ME-05, -06 jelzettel nem szabványok, hanem műszaki előírások jelennek meg.

A másik, amiről részletesebben szólnunk – a kormányhatározatból kiemelve –, hogy a jövőben a szabványosítási tevékenység nemzeti szabványosítási műszaki bizottságok keretei között fog történni.

A műszaki bizottságok szervezésekor a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet Műszaki Bizottságait vettük alapul, és így az ISO/TC 46 Dokumentációs Műszaki Bizottság mintájára alakult meg 1991 júniusában a Magyar Könyvtári és Dokumentációs Szabványosítási Műszaki Bizottság (továbbiakban: Műszaki Bizottság), amely a könyvtári munka és a szakirodalmi tájékoztatás (dokumentáció, információ) területén folyó szabványosításban érdekelt intézmények és személyek együttműködési szervezete. A Műszaki Bizottság a tagok részvételi szándékának közlésével és az ideiglenes alapszabály jóváhagyásával alakult meg. A Mű-